

ENERGIA SISETURG

Euroopa Liidu energia siseturu ühtlustamiseks ja liberaliseerimiseks on alates 1996. aastast vastu võetud turulepääsu, läbipaistvust ja reguleerimist, tarbijakaitset, võrkude omavahelise ühendamise toetamist ning piisavat pakkumise taset käsitlevaid meetmeid. Meetmete eesmärk on luua tihedama konkurentsiga, tarbijakeskem, paindlikum ja mittediskrimineeriv ELi elektriturg, kus turg määrab tarnehinnad. Seejuures tugevdavad ja laiendavad need meetmed üksiklientide ja energiakogukondade õigusi, vähendavad kütteostuvõimetust, täpsustavad turuosaliste ja reguleerivate asutuste rolli ja kohustusi ning käsitlevad elektri, gaasi ja nafta varustuskindlust ning elektri- ja gaasitranspordi üleeuroopaliste võrkude arendamist.

ÕIGUSLIK ALUS

Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELi toimimise leping) artiklid 194 ja 114.

EESMÄRGID

ELi siseturu väljakujundamine energiasektoris nõuab paljude takistuste ja kaubandustõkete kõrvaldamist, maksu- ja hinnapoliitika ning -meetmete ühtlustamist normide ja standardite osas ning keskkonnaalaseid ja ohutuseeskirju. Eesmärk on tagada toimiv turg, kus oleks tagatud õiglane turulepääs ja kõrgel tasemel tarbijakaitse ning piisav võrkude ühendatus ja tootmisvõimsus.

SAAVUTUSED

A. Gaasi- ja elektriturude liberaliseerimine

1990. aastatel, mil riikide elektrienergia ja maagaasi turud olid enamasti veel monopoliseeritud, otsustasid Euroopa Liit ja liikmesriigid need järk-järgult konkurentsile avada. Esimesed liberaliseerimist käsitlevad direktiivid (esimene energiapakett) võeti vastu 1996. aastal (elektrienergia kohta) ja 1998. aastal (gaasi kohta) ning need tuli liikmesriikide õigussüsteemidesse üle võtta 1998. aastaks (elektrienergia) ja 2000. aastaks (gaas). Teine energiapakett võeti vastu 2003. aastal ning liikmesriigid pidid selle direktiivid oma õigusesse üle võtma 2004. aastaks, välja arvatud mõned sätted, mis pidid jõustuma alles 2007. aastal. Tööstus- ja kodutarbijad said nüüd oma gaasi- ja elektritarbijaid vabalt valida suurema hulga konkurentide seast. 2009. aasta aprillis võeti elektri ja gaasi siseturgude veelgi suuremaks liberaliseerimiseks

vastu kolmas energiapakett, millega muudeti teist paketti ja millest sai energia siseturu rakendamise nurgakivi.

B. Edasine tegevus

Vastavalt energialiidu strateegias ([COM\(2015\)0080](#)) kavandatule esitas komisjon 30. novembril 2016 uue ELi energiaturu korralduse kohta rea seadusandlikke ettepanekuid, et pakkuda tarbijatele turvalist, säästvat, konkurentsivõimelist ja taskukohast energiat. Paketi „Puhas energia kõikidele eurooplastele“ ([COM\(2016\)0860](#)) eesmärk on energialiidu elluviimine ning see hõlmab energiatõhusust, taastuenergiat, elektrituru kujundamist, elektrienergia varustuskindlust ja energialiidu juhtimise eeskirju. Energia siseturu lõplikuks väljakujundamiseks tegi komisjon meetmete ettepanekuid elektridirektiivis ([COM\(2016\)0864](#)), elektrimääruses ([COM\(2016\)0861](#)) ja ohuvalmiduse määruses ([COM\(2016\)0862](#)).

Ettepanekus võtta vastu direktiiv elektrienergia siseturu ühiseeskirjade kohta ([COM\(2016\)0864](#)) on uuesti sõnastatud direktiiv 2009/72/EÜ. Ettepanekus keskendutakse järgmisele:

- Selgemad ja sagedamini esitatavad elektriarved: elektritarbijatel oleks vabadus valida elektritarnija või agregator, kasutades sertifitseeritud võrdlusvahendeid ja ilma tarnija vahetamise tasudeta, ning valida dünaamilise hinnaga leping ja arukas arvesti.
- Kütteostuvõimetute ja haavatavate tarbijate kaitse: liikmesriigid oleksid kohustatud pakkuma sihtotstarbelist kaitset, pidades arvet kütteostuvõimetute kodumajapidamiste arvu üle ja andes selle kohta aru.
- Uute turuosaliste kaasamine: agregatorid võiksid osaleda jaeturul; kohalikud energiakogukonnad saaksid õiguse osaleda kohalikul tasandil energia tootmise, jaotamise, vahendamise, salvestamise, tarnimise ja energiatõhususe teenustes ning neil oleks juurdepääs kõigile organiseeritud turgudele; liikmesriigid reguleeriksid turuosaliste vahelist andmevahetust.
- Elektromobiilsuse hõlbustamine: liikmesriigid peaksid hõlbustama elektrisõidukite laadimispunktide ühendamist elektrienergia jaotusvõrguga ning võimaldama kolmandatel isikutel laadimispunkte omada ja hallata.
- Jaotusvõrguettevõtjate ülesannete täpsustamine ja jaotusvõrgu arengu kavandamise korra kehtestamine.

Ohuvalmiduse määruse ettepaneku ([COM\(2016\)0862](#)) eesmärk on suurendada ohuvalmidust, soodustades ELi põhivõrguettevõtjate, naaberriikide põhivõrguettevõtjate ja Euroopa Liidu Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööameti koostööd. Selle eesmärk on ka elektrivõrkude piiriülese haldamise hõlbustamine elektrikriisi korral uute piirkondlike talitluskeskuste kaudu, mille loomine on sätestatud elektrienergia siseturgu käsitleva määruse ettepanekus ([COM\(2016\)0861](#)). See sisaldab ettepanekut nelja meetmete rühma kohta: i) ühiseeskirjad selle kohta, kuidas elektrikriise vältida ja nendeks valmistuda, et tagada piiriülene koostöö; ii) ühiseeskirjad kriisilukordade haldamiseks; iii) ühised meetodid

varustuskindlusega seotud riskide hindamiseks; iv) ühine raamistik elektrivarustuse kindluse paremaks hindamiseks ja jälgimiseks.

Ettepanekus võtta vastu määrus, milles käsitletakse elektrienergia siseturgu ([COM\(2016\)0861](#)), sõnastatakse uuesti [määrus \(EÜ\) nr 714/2009](#), et valmistada elektriturgu ette paindlikkuse, CO₂-heite vähendamise ja innovatsiooni jaoks, tagades moonutamata turusignaalid. Ettepanek sisaldab veel seitset seadusandlikku ettepanekut. Viis neist on seotud elektritarne ja nendega muudetakse elektrienergia kauplemise eeskirju, täpsustatakse turuosaliste kohustusi ning määratakse kindlaks võimsusvajaduse hindamise ja turupõhiste võimsusmehhanismide põhimõtted.

C. Energiaturu reguleerimine: Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööamet

Euroopa Liidu Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööamet (ACER) on tegutsenud alates 2011. aasta märtsist ([määrus \(EÜ\) nr 713/2009](#)). ACER vastutab peamiselt riigi reguleerivate asutuste vahelise piirkondliku ja Euroopa tasandil tehtava koostöö edendamise eest ning võrgustiku ja elektrienergia ja maagaasi siseturgude arengu jälgimise eest. Samuti on ta pädev uurima turu kuritarvitamise juhtumeid ja kooskõlastama liikmesriikidega asjakohaste karistuste kohaldamist. Rikkumiste puhul ette nähtud karistuste kohaldamise eest vastutavad siiski liikmesriigid.

Täiendava sammuna võeti vastu kaks määrust, millega loodi järgmised koostööstruktuurid: Euroopa elektri põhivõrguettevõtjate võrgustik ([määrus \(EÜ\) nr 714/2009](#)) ja Euroopa maagaasi ülekandesüsteemi haldurite võrgustik ([määrus \(EÜ\) nr 715/2009](#), mida on muudetud komisjoni [otsusega 2010/685/EL](#)). Need võrgustikud koostavad koos ACERiga üksikasjalikud võrgule juurdepääsu eeskirjad ja tehnilised reeglid ning tagavad võrkude juhtimise kooskõlastamise, vahetades operatiivteavet ning töötades välja ühised ohutusnõuded ja nõuded hädaolukorra puhuks ning asjakohased menetlused. Samuti peavad võrgustikud koostama iga kahe aasta järel 10-aastase võrgustiku investeerimiskava, mille amet omakorda läbi vaatab.

Lisaks püütakse [direktiiviga 2008/92/EÜ](#) suurendada tööstuslike lõppkasutajate makstavate gaasi- ja elektrihindade läbipaistvust, kohustades liikmesriike tagama, et teave nende hindade ja rakendatavate hinna määramise süsteemide kohta edastatakse kaks korda aastas Eurostatile. 2011. aasta oktoobris võttis EL vastu [määruse \(EL\) nr 1227/2011](#) energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse kohta, mille eesmärk on kindlustada Euroopa energiaturgudel õiglased kauplemistavad.

30. novembril 2016 esitas komisjon ettepaneku võtta vastu määrus ([COM\(2016\)0863](#)), et reformida ACERit, uuesti sõnastada õigusakte ning tugevdada ACERi põhirolli riiklike reguleerivate asutuste tegevuse koordineerijana, eelkõige neis valdkondades, kus killustatud riiklik otsustamine piiriülese tähtsusega küsimustes tooks kaasa probleemid või ebaühtluse siseturul. Seepärast on ülesannete nimekirja ajakohastatud, et lisada sinna ACERi kohustused hulgituru järelevalve ja piiriülese taristu valdkonnas ning anda ACERile rohkem vastutust võrgueeskirja lõpliku ettepaneku väljatöötamisel ja komisjonile esitamisel ning piirkondliku elektrituru (pakkumispirkond) läbivaatamisprotsessi mõjutamisel (sätestatud elektrimääruse uuesti sõnastatud versioonis ([COM\(2016\)0861](#))).

D. Elektri-, maagaasi- ja naftavarustuse kindlus

[Direktiiviga 2005/89/EÜ](#) nähti ette elektrienergia varustuskindluse tagamise meetmed, et kindlustada elektrienergia siseturu nõuetekohane toimimine, piisavad võrkudevahelised ühendused liikmesriikide vahel, piisava tasemega tootmisvõimsus ning nõudluse ja pakkumise tasakaal. Arvestades gaasi väga suurt tähtsust Euroopa Liidu energiavarustuses ning vastuseks 2008.–2009. aasta talvel aset leidnud Venemaa ja Ukraina gaasitülile võeti 2010. aastal vastu [määrus \(EL\) nr 994/2010](#), milles käsitletakse gaasivarustuse kindluse tagamise meetmeid. Määruse eesmärk on tugevdada kriisi ärahoidmise ja kriisile reageerimise mehhanisme. Naftavarustuse kindluse tagamiseks peavad liikmesriigid [direktiivi 2009/119/EÜ](#) kohaselt hoidma nafta miinimumvaru, mis vastab 90 päeva keskmisele päevasele puhasingpordile või 61 päeva keskmisele päevasele sisetarbimisele, olenevalt sellest, kumb kogus on suurem. Vastuseks murele, mis puudutab Venemaa gaasitarneid Ukraina kaudu, avaldas komisjon 2014. aasta mais energiajulgeoleku strateegia ([COM\(2014\)0330](#)). Strateegia eesmärk on tagada Euroopa kodanikele ja majandusele stabiilne ja katkematu energiavarustus. Selles on välja toodud mitmed meetmed, nagu energiatõhususe ja kohaliku energiatootmise suurendamine ning puuduvate taristuühenduste loomine, et juhtida kriisi ajal energiat edasi sinna, kus seda vajatakse.

8. novembril 2017 võttis komisjon vastu seadusandliku ettepaneku 2009. aasta maagaasi direktiivi muutmise kohta ([COM\(2017\)0660](#)). See muudaks gaasidirektiivi peamised sätted kohe kohaldatavaks kolmandate riikidega ühiste piiriüleste gaasijuhtmete suhtes või täpsemalt nimetatud gaasijuhtmete nende osade suhtes, mis asuvad ELi territooriumil. See aitaks tagada, et ükski praegune, kavandatav ega tulevane gaasitaristu projekt ELi liikmesriigi ja kolmanda riigi vahel ei moonuta energia ühisturgu ega nõrgesta ELi varustuskindlust.

E. Üleeuroopalised energiavõrgud (TEN-E)

[Määruses \(EL\) nr 347/2013](#) esitatakse suunised üleeuroopaliste energiavõrkude kohta. Suunistes on kindlaks määratud ühist huvi pakkuvad ja esmatähtsad üleeuroopalised elektri- ja gaasivõrkude projektid. Ühist huvi pakkuvate projektide teostamiseks eraldatakse vastavalt [määrusele \(EÜ\) nr 2236/95](#) rahalist abi esmajärjekorras. TEN-E jaoks eraldatud vahendid on ette nähtud peamiselt teostatavusuuringute rahastamiseks. Investeeringute osaliseks rahastamiseks võib kasutada ka muid vahendeid, nagu Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid või Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fond (EFSI). Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta [määrusega \(EL\) nr 256/2014](#), milles käsitletakse komisjoni teavitamist Euroopa Liidu energeetikataristu investeerimisprojektidest, kohustatakse liikmesriike teavitama komisjoni oma energiataristu investeerimisprojektidest.

Komisjon esitas oma teatises „Euroopa 2020. aasta strateegia aluseks olev eelarve“ ([COM\(2011\)0500](#)) uue mehhanismi – Euroopa ühendamise rahastu – energia-, transpordi- ja elutähtsa digitaaltaristu valdkonna esmatähtsate projektide rahastamiseks aastatel 2014–2020. 2013. aasta novembris kinnitas parlament nõukoguga Euroopa ühendamise rahastu eelarve osas saavutatud kokkuleppe, mille kohaselt eraldatakse 5,12 miljardit eurot üleeuroopalise energiataristu projektide arendamiseks ([P7_TA\(2013\)0463](#)). Nõukogu ja parlamendi poolt 2013. aasta märtsis

kinnitatud energiataristu suuniste ([P7_TA\(2013\)0061](#)) alusel valiti ELi toetuse saamiseks välja mitmed ühishuviprojektid.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Parlament on energia siseturu käsitlevate õigusaktide paketi vastuvõtmisega tugevalt toetanud ülekandevõrkude omandisuhete eraldamist elektrienergia sektoris kui kõige tulemuslikumat vahendit, millega edendada mittediskrimineerivalt taristusse investeerimist, õiglast võrgule juurdepääsu uutele turule sisenejatele ja turu läbipaistvust. Samuti on parlament rõhutanud, kui tähtis on Euroopa ühine seisukoht keskpika perspektiiviga investeeringute puhul (võrguühendustele keskenduv soovituslik Euroopa 10-aastane kava), reguleerivate asutuste, liikmesriikide ja põhivõrguettevõtjate tihedam koostöö ning võrgule juurdepääsu tingimuste ühtlustamise protsess. Parlamendi algatusel tähtsustati eriti tarbijaõigusi, mis oli osa nõukoguga saavutatud kokkuleppest: parlamendi resolutsioonides nõuti nimelt kindlalt tarbijaõiguste suurendamist (tarnija vahetamine, otsene teave arukate arvestite kaudu ja kaebuste tõhus käsitlemine nn energia ombudsmani poolt). Lisaks saavutas parlament kütteostuvõimetuse mõiste tunnustamise. Parlament toetas tugevalt ACERi loomist, rõhutades, et uuele ametile on vaja anda volitused nende küsimuste lahendamiseks, mida riiklikud reguleerivad asutused lahendada ei saa ning mis takistavad siseturu integreerimist ja nõuetekohast toimimist.

Viimase aja olulisemad resolutsioonid:

- 12. september 2017: võeti vastu uued eeskirjad, mis võimaldavad naaberriikidel gaasikriiside ohjamisel üksteist aidata ning tagavad piiriülese solidaarsuse ja gaasitarnelepingute läbipaistvuse.
- 2. märts 2017: parlamendiliikmed kiitsid heaks eeskirjad, mis kohustavad liikmesriike enne läbirääkimiste alustamist teavitama komisjoni oma kavatsusest pidada kolmandate riikidega läbirääkimisi energiavarustuse lepingute üle.
- 25. oktoober 2016: parlament toetas resolutsiooni veeldatud maagaasi ELi strateegia kohta, et muuta energiavarustus turvalisemaks, vähendada süsinikdioksiidi heidet ja pakkuda taskukohaseid hindu.
- 13. september 2016: parlamendi resolutsioonis „Energiaturu uue korralduse suunas“ soovitatakse likviidsete lühiajaliste turgude ning pikaajaliste hinnasignaali kombineerimist, et valmistada turgu ette taastuenergia osakaalu suurenemiseks ja tarbijate aktiivseks tegutsemiseks.
- 26. mai 2016: parlamendi resolutsioonis uute võimaluste kohta energiatarbijatele nõutakse kodanikele võimalust taastuenergiat ise toota, tarbida, salvestada ja sellega kaubelda ning osaleda aktiivselt energiaturul ja nõudlusele reageerimisel.

Frédéric Gouardères
05/2019

